

Катерина Мельник,

здобувачка другого (магістерського) рівня освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Світлана Яценко,

кандидатка педагогічних наук,
професорка кафедри педагогіки, андрагогіки, спеціальної освіти,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ В ПРАКТИЦІ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ

Інтеграція дітей з порушенням мовлення в інклюзивний освітній простір висуває нові вимоги до організації педагогічного процесу, зокрема до системи психолого-педагогічного супроводу. Діти з мовленнєвими порушеннями часто мають знижену здатність до розуміння мовлення, труднощі в усному й писемному мовленні, порушення фонематичного слуху, артикуляційної моторики, лексико-граматичних навичок. Це суттєво ускладнює процес їхнього навчання, соціалізації та повноцінної участі в освітньому процесі.

У цьому контексті діяльність асистента вчителя набуває особливого значення. Саме він є посередником між учнем з мовленнєвими труднощами та педагогічним середовищем, допомагає адаптувати навчальний матеріал відповідно до мовленнєвих можливостей дитини, підтримує комунікацію, сприяє налагодженню соціальної взаємодії. Проте на практиці часто спостерігається недостатня методична підготовленість асистентів до роботи з такими учнями, відсутність чітких алгоритмів взаємодії з учителем, логопедом, психологом та родиною.

Актуальність дослідження зумовлена потребою в науково обґрунтованій системі психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного навчання, а також необхідністю визначення ролі асистента вчителя як активного суб'єкта цієї підтримки. Аналіз та удосконалення практики супроводу таких дітей сприятимуть не лише підвищенню якості їхнього навчання, а й формуванню ефективного інклюзивного середовища загалом.

Ступінь досліджуваності проблеми представлений науковими дослідженнями вчених, які присвятили свої праці різним аспектам її вивчення. Питання класифікації, діагностики та корекції мовленнєвих порушень всебічно досліджувалися такими вітчизняними логопедами, як Філічева Т., Чиркіна Г., Лопатіна А. – у контексті загального недорозвинення мовлення та його впливу на навчальну діяльність дитини; Левіна Р., Жинкін М. Хватцев М. – щодо нейропсихологічних та лінгвістичних аспектів мовленнєвого розвитку; Ткаченко О., Волкова А., Синьова Н. – стосовно специфіки логопедичного супроводу в освітньому процесі. Щодо психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, важливими є напрацювання: Гавриш Н., Богданової І., Литвинової С. – у сфері організації інклюзивного середовища, розробки адаптаційних стратегій та мультидисциплінарного підходу в освітньому процесі; Шипіциної А. – з питань соціальної адаптації та підтримки дітей з ООП в освітньому процесі; Савченко О. – щодо дидактичних умов реалізації інклюзивної освіти в початковій школі. Окрему нішу займають дослідження ролі асистента вчителя у системі інклюзивної освіти. Аспекти професійної діяльності та його взаємодії з учнями, педагогами й родиною аналізували: Безпалько О., Колупаєвої А., Таранченко О. –

у дослідженнях функціоналу асистента вчителя, комунікативної ролі в освітньому процесі.

Незважаючи на наявність фундаментальних праць, проблема практичної реалізації психолого-педагогічного супроводу дітей з мовленнєвими порушеннями саме в діяльності асистента вчителя залишається недостатньо вивченою. Особливо є актуальною потреба в напрацюванні ефективних моделей міжпрофесійної взаємодії, методичних рекомендацій щодо логопедичного супроводу в інклюзивному класі за участі асистента вчителя, а також оцінці впливу цієї підтримки на розвиток комунікативної компетентності дитини.

Мета дослідження: з'ясувати, як психолого-педагогічна підтримка з боку асистента вчителя впливає на підвищення рівня комунікативної активності дитини з порушенням мовлення в умовах інклюзивного навчання.

Предмет дослідження: психолого-педагогічна підтримка асистента вчителя як чинник підвищення комунікативної активності дитини з порушенням мовлення.

Методи дослідження: спостереження за мовленнєвою поведінкою дитини під час навчального процесу та індивідуальних занять; логопедичне обстеження; бесіди з асистентом вчителя, класоводом, батьками дитини; анкетування учасників освітнього процесу (асистента, вчителя, батьків); кількісний аналіз (оформлення результатів у вигляді таблиць, графіків).

Гіпотеза дослідження: якщо забезпечити системну психолого-педагогічну підтримку асистентом вчителя, то рівень комунікативної діяльності дитини з мовленнєвими порушеннями зросте.

Психолого-педагогічна підтримка, яка реалізується асистентом вчителя, передбачала створення сприятливого для комунікації середовища, стимулювання спонтанного мовлення, застосування візуальної та невербальної підтримки, координацію з учителем та логопедом. Упродовж формувального етапу дослідження було зафіксовано чітку позитивну динаміку щодо розвитку мовленнєвої активності та самостійності дитини з розладами аутистичного спектра. На початку спостереження рівень самостійності мовлення дитини оцінювався як низький, що вказувало на потребу у постійній підтримці з боку асистента вчителя. У цей період дитина переважно відповідала за зразком або повторювала слова дорослого, ініціативне мовлення проявлялося дуже рідко. З поступовими навантаженням різних форм логопедичної та психолого-педагогічної підтримки (використання піктограм, мовленнєвих ігор та вправ, стимуляція до участі у діалозі тощо), було зафіксовано послідовне зростання рівня самостійності у висловлюваннях дитини. Починаючи з 5-го дня спостереження, дитина демонструє середній, а з 8-го дня – високий рівень самостійності мовлення (рис. 1, рис. 2). Водночас рівень потреби в допомозі асистента зменшився до мінімального. На завершальному етапі дитина самостійно ініціює мовленнєві ситуації, відповідає на питання, вступає в діалог з однокласниками. Комунікативні висловлювання стали повнішими, логічними, із дотриманням теми розмови. Підтримка асистента на цьому етапі набула переважно опосередкованого характеру: створення сприятливих умов, м'яке підказування невербальними сигналами, супровід з боку, а не безпосереднє втручання у спілкування.

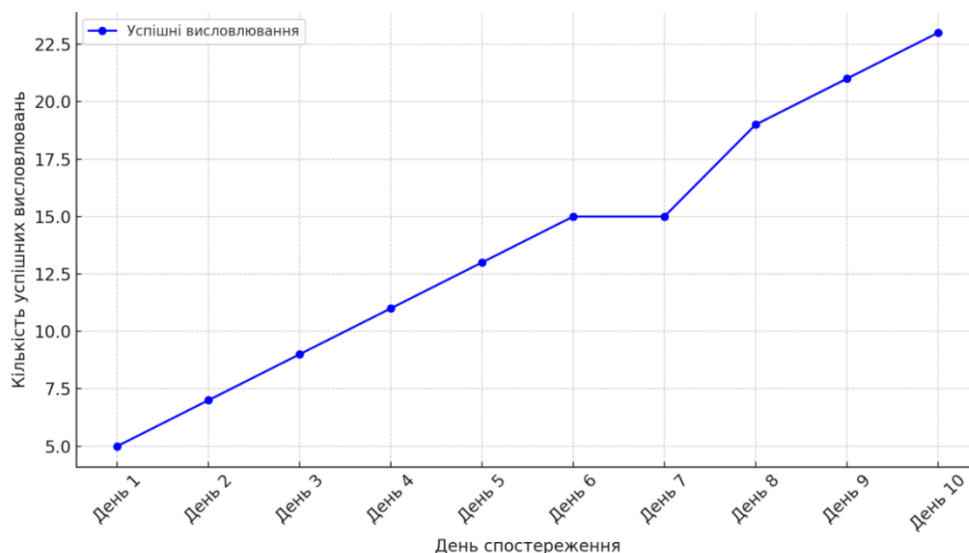

Рис. 1. Динаміка успішних комунікативних висловлювань дитини.

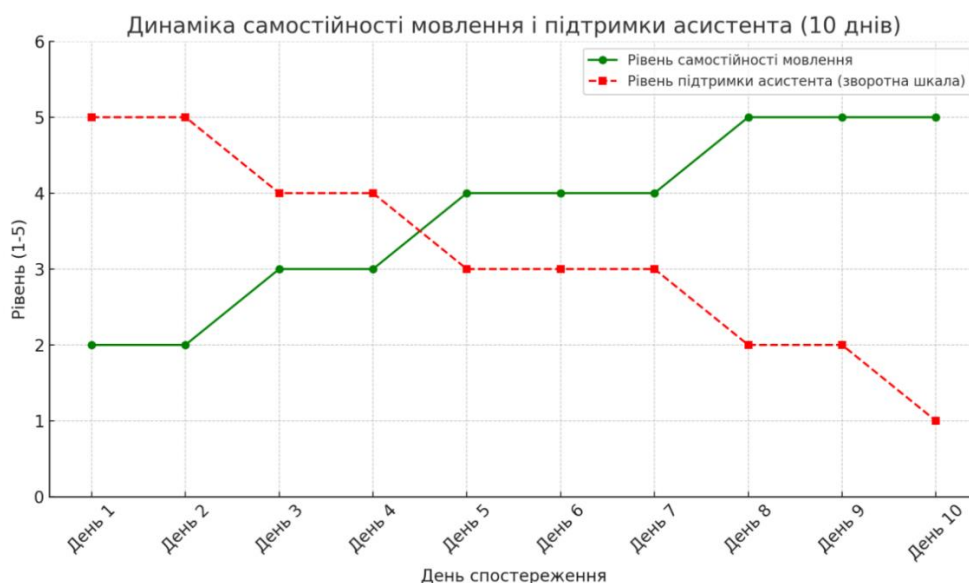

Рис. 2. Динаміка самостійності мовлення і підтримки асистента.

Проведене науково-дослідне дослідження засвідчило, що психолого-педагогічна підтримка асистента вчителя є одним із ключових чинників, що позитивно впливають на підвищення рівня комунікативної активності дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного навчального середовища. На основі систематичного спостереження, логопедичного аналізу вербальних і невербальних комунікативних проявів дитини з РАС та мовленнєвими порушеннями, виявлено, що цілеспрямована діяльність асистента вчителя сприяє активізації мовленнєвих реакцій, розширенню репертуару комунікативних намірів і зростанню соціальної включеності дитини в освітній процес.

Результати дослідження підтвердили гіпотезу про те, що у випадку належної організації психолого-педагогічного супроводу з боку асистента вчителя (через адаптацію завдань, моделювання мовленнєвих ситуацій, використання

візуальної підтримки тощо), спостерігається якісна позитивна динаміка в розвитку комунікативної компетентності учня. Зокрема, було зафіксовано зменшення латентності мовленнєвих реакцій, підвищення ініціативності у комунікації, використання більш широкого спектру мовленнєвих одиниць, а також зростання рівня взаємодії з педагогами та однолітками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання : навч.-метод. посіб. / А. Колупаєва та ін. Харків : Ранок, 2019. 216 с.
2. Асистент учителя в інклюзивному класі : навч.-метод. посіб. / Н. Дятленко та ін. ; за заг. ред. М. Войцехівського. Київ : Плеяди, 2015. 172 с.
3. Колупаєва А., Таранченко О. Інклюзія: покроково для педагогів : навч.-метод. посіб. (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с.
4. Пономаренко С. Асистент вчителя: психологічна та педагогічна підтримка дітей з ООП. Харків : Основа, 2020. 96 с.